

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 746.7:377(497.4)"18/19"
prejeto: 30. 1. 2006**Maja Lozar Štamcar**

dr. umetnostne zgodovine, muzejska svetovalka in znanstvena sodelavka, Narodni muzej Slovenije,
Prešernova 20, SI-1000 Ljubljana
e-mail: maja.lozar@nms.si

Pletarske šole v Sloveniji

IZVLEČEK

V osemdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja je moda pletenega pohištva in drugih pletenih izdelkov tudi v Sloveniji izjemno povečala zanimanje za šolanje pletarjev in njihovo seznanjanje s sodobnimi načini dela. Sprva so se odhajali učit na Dunaj in v druge pletarske šole po avstroogrski monarhiji, doma pa prirejali popotne pletarske tečaje. Postopoma so se začele odpirati tudi pletarske šole v Posočju, Radovljici in Cirkulanah, in oddelki na šolah za lesno industrijo v Kočevju in Ljubljani. Po životarjenju med prvo svetovno vojno so pletarske učne delavnice in šole v dvajsetih letih dobile nov zagon, vendar je večina v času gospodarske krize v tridesetih letih zaradi zmanjšanega zanimanja za tovrstne ročne spretnosti zamrla. Večdesetletno načrtno izobraževanje v pletarstvu pa se z izdelovanjem kvalitetnih pletarskih izdelkov na raznih koncih Slovenije pozna še danes.

KLJUČNE BESEDE

pletarstvo, šole, učne delavnice, tečaji, vrboreja, obrtno šolstvo

SUMMARY

WATTLING SCHOOLS IN SLOVENIA

In the 80s and 90s of the 19th century, the fashion of wicker furniture and other wattled products increased exceptionally in Slovenia as well the interest in training wickenworkers and their acquainting with modern styles of work. In the beginning, people went for knowledge to Vienna and other wattling schools within the Austro-Hungarian monarchy, and at home organized travelling wattling courses. Gradually, wattling schools were opened in Posočje, Radovljica and Cirkulane, and departments at schools of wood industry in Kočevje and in Ljubljana. After the miserable period during World War I, the wattling workshops gained in the 20s a fresh impetus. However, the majority died away during the economic crisis in the 30s because of lessened interest for such manual skills. Several decades of systematic educating in wattling can still be noticed today in the manufacturing of quality wattling products in many parts of Slovenia.

KEY WORDS

wattling, schools, workshops, courses, willow trees growing, craft education

*Upogibal vrbje z večimi rokami
si v čudeže in jih pošiljal v svet.*

*Otroka gledam v zibelki pleteni,
iz šibic nežnih spletel si jo ti.
Ko mož srce podari ženi,
se cvetje v tvojem košku ji smeji.*

*Ves v rožah vidim dom družinske sreče
podstavkov, mizic tvojih sem vesel,
in vnukov rajanje mlado, kipeče,
zre starček s stola-naslonjača, ki si ti ga splel.*

*Življenje celo drugim pletel si darove,
nocoj dovoli, naj spletemo mi
čestitk ti srčnih košek in cvetove
vanj vsujemo, da zdrav bi bil vse še dolge dni.¹*

V razvoju pletarstva² in pletarske industrije se je v sedemdesetih letih 19. stoletja v avstroogrski monarhiji v primeri z drugimi evropskimi državami in ZDA zaznalo občutno zaostajanje.³ Zato je avstrijska vlada začela načrtno spodbujati izobraževanje pletarskih mojstrov in izdelovanje sodobnih pletarskih predmetov za vsakdanjo rabo, še posebno najzahtevnejšega izdelka modnega pletenega pohištva iz domačega vrbovja in iz Azije uvoženega trstičja. Pletarstvo je skoraj izključno ročno opravilo in se ga razen pripravljalnih del ne da mehanizirati. Zato so to dejavnost posebej spodbujali med neukim prebivalstvom na manj razvitih področjih, kjer ni bilo veliko možnosti druge zaposlitve, in tam, kjer so zaradi razvoja industrije izginjala nezahtevna delovna mesta.⁴ V galicijskem Rudniku je bila že leta 1877 ustanovljena prva in pozneje tudi največja pletarska šola v avstroogrski monarhiji, ki se je razvila v veliko podjetje z imenom Prag-Rudniker s tovarnami pletenega pohištva tudi drugod po Avstriji. Karl in Josef Kraus sta sprva vodila prodajo v Pragi, pozneje pa je imelo podjetje sedež na Dunaju in široko trgovsko mrežo po Avstriji, Evropi in drugih kontinentih. V sedemdesetih letih 19. stoletja je na Dunaju pomembni akter spodbujanja doma-

če industrije in obrti Wilhelm Exner v Cesarsko-kraljevem tehnološkem obrtnem muzeju⁵ uvedel izobraževalne tečaje za bodoče učitelje pletarstva, ki so delovali v tistih predelih monarhije, kjer je že obstajala krajevna pletarska tradicija in so imeli naravna rastišča vrbe. Lokalno prebivalstvo so učili novih pletarskih tehnik in jim tako s pomočjo domače obrti, skozi katero so nastajali visoko kvalitetni pletarski izdelki, preskrbeli dodatni vir za služka. Tudi pri nas je leta 1880 dunajski tehnološki obrtni muzej pozval kranjski deželni zbor, "naj ustanovi štipendije za obiskovalce posebnih tečajev, ki se otvorijo v šolskem letu 1880/1", in tisto leto je bila za obisk dunajskega tečaja za pletarstvo in vrborejo podeljena ena štipendija.⁶ S Kranjskega se je teh tečajev v naslednjih desetletjih udeležilo še več učencev, ki so pozneje doma organizirali svoje pletarske tečaje.⁷ Okrog leta 1890 je na primer učitelj ljudske šole Anton Funtek, ki je bil tudi pomožni učitelj na strokovni šoli za lesno industrijo v Ljubljani, učil pletarstvo v Šentvidu pri Stični in na ljubljanskem barju, učitelj Stane Tomšič je deloval v Vipavi, učitelj Jože Cepuder v Litiji, en učitelj pa tudi v Cerknici.⁸

Med letoma 1882 in 1887 so potekali v Tehniškem obrtnem muzeju na Dunaju za gojence splošnega pletarskega tečaja posebni tečaji za izdelovanje pletenega pohištva in za ženske posebni pletarski tečaj, s katerim se je hotelo zajeziti masovni uvoz finih pletarskih izdelkov, npr. za potrebe parfumske industrije. Muzejski pletarski tečaji so bili tako uspešni, da se je iz leta v leto manjšal uvoz bavarskega in koburškega pletarskega blaga. Leta 1887 so bili opuščeni z razlago, da se je izučilo že dovolj mojstrov in da bi lahko prišlo do prevelike produkcije, saj so v kratkem času dosegli, da se je ta zanemarjena veja domačega vira dohodka osamosvojila in je postala neodvisna.⁹

¹ Del prigodne pesmice za slovesnost leta 1926 ob upokojitvi dolgoletnega prvega učitelja pletarstva v Ljubljani Josipa (Jožefa) Barana, ki jo je skoval kolega profesor slovenščine na ljubljanski srednji tehniški šoli Valentin Rožič, objavljena pa je bila v *Tehniška srednja šola 1926/27*, str. 60–61.

² Pletarstvo je ukvarjanje s pletenjem uporabnih predmetov iz vrbovja (šib in viter) in tropskega trstičja (strženov in viter). V nemščini, ki je jezik večine pisnih virov na to temo, se imenuje *Korbflechtere*, kar v slovenščino dobesedno prevedemo kot pletenje košev/košar, sodobniki so mu rekli košepletarstvo ali košarstvo. V članku bom dosledno uporabljala le izraz pletarstvo.

³ Ottillinger, *Korbmöbel*, str. 94.

⁴ Ottillinger, *Korbmöbel*, str. 95–96 in ustrezne opombe; Crowley, *The Uses of Peasant Design*, str. 20.

⁵ Tehniški oziroma Tehnološki obrtni muzej je leta 1866 ustanovilo Nižjeavstrijsko obrtno društvo, zanj je bil posebej zaslužen Wilhelm Exner. Ne gre za današnji Tehnični muzej, ki je bil ustanovljen šele leta 1918. Epizma C. Schoerg iz Tehničnega muzeja z dne 6. 7. 2005 (hrani avtorica); Ottillinger, *Korbmöbel*, str. 95; Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 17. V *Brockhausovem Konversations-Lexikonu* (str. 628) so naštetje nemške pletarske šole, v Avstriji pa je omenjen tečaj za delovodje pletarstva in vrboreje, ki da poteka od leta 1880 naprej in katerega absolventi učijo kot potujoči učitelji in na sedemintridesetih košarskih učnih delavnicah po državi, med katerimi so tri v ustanovah za slepe in dve v zaporih.

⁶ Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 40.

⁷ Prav tam, str. 41.

⁸ AS 33, *Deželna vlada v Ljubljani*, šk. 208, Dopis direktorja ljubljanske šole za lesno industrijo Janeza Šubica Kranjski deželni vladi o stanju pletarstva v osrednji Sloveniji z dne 10. 12. 1890.

⁹ Auspitz, *K. K. Technologisches Gewerbe-Museum*, str. 16–17 in 21–22.

Vzporedno s tem izobraževanjem je leta 1878 šolsko ministrstvo ustanovilo na Halmgasse v drugem dunajskem okraju samostojno Vzorčno delavnico za pletarstvo s plantažami v bližnjem Pratru, kjer so vzgajali nove vrbove sorte.¹⁰ Leta 1900 se je preimenovala v Cesarskokraljevi učni in preizkusni zavod za pletarstvo, ki je bil zadolžen tudi za vodenje lokalnih pletarskih šol in delavnic v Rudniku v Galiciji, Melniku (ustanovljena 1897) in Olovi (Bleistadtu) na Češkem ter v Foljanu na Soči.¹¹ Na dunajskem zavodu za pletarstvo sta se izučila npr. Fran Janež in njegova žena, ki sta leta 1908 v domačem Dolskem zasnovala popotni pouk in ga vodila do prve svetovne vojne.¹² Dunajskemu zavodu je sprva predsedoval Josef Georg Karg, leta 1903 pa mu je sledil sodelavec Gustav Funke.¹³ Okrog leta 1900 sta skupaj izdala mapo predlog za pletarstvo na štiridesetih listih s fotografijami košev, košar, kletk, pladnjev in drugih uporabnih predmetov, pa tudi pohištva iz vrbovega protja in trstičja po japonskih, kitajskih, indijskih, angleških, ameriških, francoskih vzorcih in "na dunajski oziroma koburški način".¹⁴ "Do leta 1907 je ustanovilo dunajsko ravnateljstvo na ozemlju bivše avstrogrške monarhije že 33 košarskih šol, katere je zalagalo stalno z najnovejšimi vzorci, ki so bili na razpolago tudi vsem ostalim interesentom. Razumljivo je tedaj, da so prihajali na trg novi modeli in najnovejše pridobitve v tej stroki."¹⁵

V Predpisih za ustanovitev in vodenje državnih učnih delavnic za košarstvo in izvajanje potovalnih tečajev v pletanju košev in podobnih pletarskih tehnik iz leta 1908 so naštele naloge učnih delavnic, namreč izobraževanje pomočnikov, vpejjava novih vzorcev in oblik in izboljšanje postopkov izdelave, izdelave dobrih in cenениh surovin in drugih metod kot tudi preverjenih orodij, naprav in delovnih pripomočkov, po možnosti domače izdelave, vpeljjava trgovsko-podjetniškega poslovanja, posredovanje dela in prodaja, osvajanje novih in širjenje obstoječih prodajnih področij ter ustanavljanje novih in povečanje obstoječih vrbovih nasadov s posebnim ozirom na že obstoječe sorte vrb v določenem okolju.¹⁶ Funke je

leta 1911 napisal *Učbenik za pletarstvo za pouk na strokovnih šolah, v učnih delavnicah in strokovnih izobraževalnih šolah za pletarstvo*.¹⁷

Pri nas je bilo pletarstvo¹⁸ tradicionalno zelo razvito v osrednjem delu Slovenije, posebno v bližini Ljubljane vzdolž Save, na Ribniškem, v Bohinjskem kotu in okolici Idrije, pri Planini in Logatcu ter v Vipavski dolini. Mnogo področij v rečnih dolinah, ob potokih in na barjih je bilo primernih za načrtno gojenje izbranih sort vrb. A izdelki so bili več ali manj le preprostejše vrste in so na trgu dosegali le nizke cene.¹⁹ Zato so si v osemdesetih letih 19. stoletja politiki in gospodarstveniki resno prizadevali, da bi poleg pošiljanja bodočih pletarskih učiteljev na tečaje na Dunaj in organiziranja popotnega pouka ustanovili tudi prave domače pletarske šole in delavnice. Prve korake je deželni zbor naredil že leta 1880, ko je naprosil kranjsko trgovsko in obrtno zbornico, naj mu poroča o stanju domačega pletarstva.²⁰ Želja po pletarskem izobraževanju je bila vključena v siceršnja prizadevanja za ustanovitev osrednje državne obrtne šole, ki je na Kranjskem – medtem ko je na Štajerskem v Gradcu²¹ že bila – še nismo imeli. Leta 1882 je bila tovrstna prošnja kranjskega deželnega zbora dunajskim oblastem za ustanovitev šole za domačo industrijo v Ljubljani odpravljena s sklepom, da se pošlje izvedenec, ki naj se prepriča o krajevnih potrebah. V razpravi se je priporočalo, "naj Kranjci posečajo obrtno šolo v Gradcu, pletarske šole naj se pa ustanovijo v štajerskih krajih blizu kranjske meje. Leta 1883 je deželni zbor ponovil prošnjo za ustanovitev strokovnih šol v deželi z izjavo, da je pripravljen vsakršno ustanovitev izdatno in gmotno podpreti. V podkrepitev svoje izjave je naklonil razmeroma visoko podporo strokovni šoli v Kočevju."²²

¹⁷ Ottillinger, *Korbmöbel*, str. 95.

¹⁸ Doselej se je najbolj poglobljeno s pletarstvom v Sloveniji ukvarjala Ljudmila Bras, ki je leta 1973 v Slovenskem etnografskem muzeju pripravila tudi razstavo o pletarstvu in razstavnici katalog, v katerem je pisala o šolah in delavnicah (Bras, *Pletarstvo na Slovenskem*, str. 8–10).

¹⁹ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo ravnatelja Ivana Šubica z dne 10. 12. 1890; še bolj podrobna analiza stanja pletarstva in vrboveje na Kranjskem je v dveh pismih kranjske trgovske in obrtne zbornice deželni vladi s prošnjo, naj podpre željo po odprtju oddelka za pletarstvo na obrtni šoli z dne 11. 3. in 15. 12. 1893: podpisana sta bila predsednik zbornice in tajnik Ivan Murnik, ki se je še posebno trudil za razvoj obrtnega šolstva pri nas.

²⁰ Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 40.

²¹ Pletarskega oddelka na obrtni šoli niso imeli vsaj do leta 1888 niti v Gradcu. Zanimivo je, da so imeli na šoli na vseh oddelkih (gradbeni, umetnoobrotni, risanje in modeliranje in nadaljevalna šola) devetindvajset dijakov iz Kranjske, medtem ko je bila slovenščina materinščina triinšestdesetim dijakom med okrog osemstotimi. Prim. *Zwölfter Jahresbericht*, str. 37.

²² Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 40–41.

¹⁰ Ottillinger, *Korbmöbel*, str. 95; F. Planer v svojem članku o pletarstvu za ustanovitev učnih delavnic omenja letnico 1884 (Planer, *Korbflechtereien aus Österreich*, str. 183).

¹¹ Že leta 1891 je v Foljanu na spodnji Soči delovala dvoletna pletarska šola, ki so jo obiskovali (tudi slovenski) dijaki iz okoliških vasi Pierisa, Škocjana in Turjaka in v kateri je delalo kar okrog devetsto pletarjev, večinoma košare za trgovino s sadjem (Czoernig, *Forstwirtschaft, Jagd, Industrie, Handel, Gewerbe und Verkehr*, str. 300).

¹² Bras, *Pletarstvo na Slovenskem*, str. 9.

¹³ Ottillinger, *Korbmöbel*, str. 95.

¹⁴ Karg in Funke, *Vorbilder für die Korbflechtereien*.

¹⁵ Patik, *Bivša učna delavnica za košarstvo v Radovljici*, str. 251.

¹⁶ *Vorschriften*, str. 1.

*Stavba strokovne šole za lesno industrijo v Kočevju
(Ilustrirani Slovenec, 4. let., 1928, str. 188)*

V Kočevju je bila leta 1882 ustanovljena zasebna nemška Strokovna šola za lesno industrijo.²³ Leta 1887 je bil na njej odprt tudi oddelek za pletarstvo.²⁴ Ob Rinži so poskusili uvajati nasade vrb,²⁵ vendar ta namera ni uspevala.²⁶ Dvoletni pletarski pouk, ki ga je vodila učiteljica Ana Linhart, je bil namenjen dekletom.²⁷ Po učnem načrtu je bilo prvo leto na vrsti učenje za pletenje pomembnih tehničnih spretnosti in znanj, priprava materiala, izdelava enostavnih delov košar in košaric vse do izdelave predmetov, primernih za prodajo; drugo leto so učenke izdelovale predmete za prodajo.²⁸ Izdelke so pletli iz rogoza, slame in trstičja, in sicer med drugim stojala za note, koše za papir in košarice za ročna dela, rogove izobilja, stojala in košare za rože.²⁹ Pletarski oddelek je bil zaradi slabega obiska in uspeha ter nezadostnih sredstev za vzdrževanje leta 1897 ukinjen.³⁰ Tudi

sama šola za lesno industrijo v Kočevju, ki je v devetdesetih letih 19. stoletja prešla pod državno upravo,³¹ je zaprla vrata leta 1921,³² v šolsko stavbo pa se je začasno iz Ljubljane preselil vseslovenski zavod za slepe. Že v Ljubljani je potekal tudi pouk pletarstva za slepo mladino in mlajše odrasle, ki se je nadaljeval v Kočevju.³³

Leta 1884 je kranjski deželni zbor sklenil prositi šolsko ministrstvo za podporo ustanovitvi pletarske šole pri nas in omogočil učiteljema Cepudru in Funtku šolanje na Dunaju. Dve leti pozneje se je neposredno na ministrstvo s prošnjo za ustanovitev pletarske šole v Ljubljani obrnila tudi kranjska trgovska in obrtna zbornica, ki jo je podprl še občinski svet deželne prestolnice;³⁴ novembra istega leta je deželna vlada predložila šolskemu ministrstvu prošnjo deželnega glavarja z enakima prošnjama mestne občine in kranjske trgovske in obrtne zbornice za ustanovitev strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani. Predlagani učni načrt je obsegal poleg prave lesne industrije še domačo industrijo za obdelavo lesa, pletarstvo in vrborejo. V Ljubljani so si torej prizadevali odpreti bodisi samostojno pletarsko šolo bodisi srednjo lesno obrtno šolo, v katero bi bilo vključeno tudi pletarstvo. V centralni komisiji za obrtno šolstvo na

²³ Braune, *Zur Geschichte der Fachschule*; Knabl, *Zur Geschichte der Fachschule*; Dolak, *Bivša strokovna šola za mizarstvo v Kočevju*.

²⁴ Braune, *Zur Geschichte der Fachschule*, str. 4–5; prim. AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismi trgovske in obrtne zbornice deželni vladi s prošnjo, naj podpre željo po odprtju oddelka za pletarstvo na obrtni šoli z dne 11. 3. in 15. 12. 1893; Knabl, *Zur Geschichte der Fachschule*, str. 3; Dolak, *Bivša strokovna šola za mizarstvo v Kočevju*, str. 241–242.

²⁵ *Dreizehnter Jahresbericht*, str. 5 in *Vierzehnter Jahresbericht*, str. 10.

²⁶ *Fünfzehnter Jahresbericht*, str. 4.

²⁷ V šolskem letu 1888/89 so ta pouk obiskovale štiri učenke Avgusta Fylich z Dunaja, Viktorija Hofmann iz Kočevja, Margareta Kovač iz Koč in Johana Soklič iz Bohinjske Bistrice (*Siebenter Jahresbericht*, str. 9–10).

²⁸ Prav tam, str. 8–9.

²⁹ *Zwölfter Jahresbericht*, str. 5.

³⁰ *Fünfzehnter Jahresbericht*, str. 3; Dolak, *Bivša strokovna šola za mizarstvo v Kočevju*, str. 240–243.

³¹ Od nemškega šolskega društva vzdrževana šola na j bi leta 1891 prešla pod državno upravo (Dolak, *Bivša strokovna šola za mizarstvo v Kočevju*, str. 242) oziroma je bila leta 1896 podržavljena (Šantel, *Od umetno-obrtnega šolstva do umetnostne akademije*, str. 203).

³² Dolak, *Bivša strokovna šola za mizarstvo v Kočevju*, str. 243.

³³ Med našimi nesrečnejšimi, *Ilustrirani Slovenec*, 1928, str. 188–189.

³⁴ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo Ivana Šubica z dne 10. 12. 1890.

*Učenci v pletarski delavnici zavoda za slepe v Kočevju
(Ilustrirani Slovenec, 4. let., 1928, str. 189).*

Dunaju je ustanovitev takšne šole na Kranjskem zagovarjal Wilhelm Exner iz Tehnološkega obrtnega muzeja, ki je spomnil, da *"ima kranjska dežela pomembno lesno industrijo, ki se more primerjati z najbolj razvito industrijo drugih alpskih dežel. V Trstu in v Gradcu so se na obrtnih šolah otvorile delavnice za lesno industrijo, med Gradcem in Trstom, ravno v krajih, kjer je les, pa ni strokovnega zavoda. Razen tega je mizarstvo v Ljubljani na odlični stopnji in sposobnost Kranjcev prav nič ne zaostaja za drugimi. Kranjski učenci, ki obiskujejo druge strokovne šole, se odlikujejo po visoki učni in posebno risarski nadarjenosti. Ako je moglo Kočevje dobiti šolo, ni opravičljivo, da deželno stolno mesto nima podobne šole."* Dodal je, da bi imele šole slovenski učni jezik, ker so vsi učenci slovenske narodnosti.³⁵ Ministrstvo je leta 1887 končno sprejelo ta predlog in šola za lesno industrijo v Ljubljani je bila ustanovljena 5. januarja 1888.³⁶ V potrjenem šolskem statutu je bilo zapisano, da se že takoj poleg oddelkov za stavbno in pohištveno mizarstvo, strugarstvo in rezbarstvo odpre tudi oddelk za pletarstvo, pozneje pa še oddelka za gradnjo mlinov in tesarstvo.³⁷ To se ni zgodilo, čeprav je bilo menda iz poročila popotnega učitelja Josefa Georga Karga, ki je leta 1889 obiskal Kranjsko, razumeti, da je oddelk za pletarstvo potrebno ustanoviti in začeti tudi z organizirano vrborejo.³⁸

Ravnatelj ljubljanske lesne šole Ivan Šubic je v obsežnem dopisu kranjski deželni vladi leta 1890³⁹ podal ugodno stanje pletarske dejavnosti na Kranjskem in dodal, da bodo pletarski izdelki brez dvoma postali kvalitetni in konkurenčni tujim, takoj ko bodo ljudje v tradicionalno pletarskih okoljih spoznali boljša orodja, načine izdelave in lepše oblike. Posebej se je posvetil pletivu, ki je bilo na voljo. Omenil je, da je naravno raslo vrbo najti povsod, na bregovih Save, v okolici Ribnice in Vipave, primerna rastišča za nasade vrb so se raztezala tudi v okolici Ljubljane na Barju, na bregovih Kamniške Bistrice, v bližini nove kamniške proge pri Trzinu, na naplavinah pri Kostanjevici, ob Savi od Krškega do hrvaške meje, na desnem bregu Krke od Novega mesta do Šentjerneja, ob Kolpi pri Metliki, v gornji dolini Reke. Za novoodprti oddelk za pletarstvo s potovalnim poukom na pred kratkim ustanovljeni šoli, ki jo je vodil, je bilo na voljo že dovolj izurjenih učiteljev, ki bi lahko začeli s poukom pletarstva in vrboreje že v šolskem letu 1891/92. Oddelk je bil končno ustanovljen leta 1893. Najbrž je prišlo do zamude tudi zaradi poročila in predloga o organizaciji pletarskega pouka, ki ga je šolskemu ministrstvu leta 1891 spet poslal J. G. Karg, tedaj že direktor Učnih delavnic za pletarstvo in vrborejo na Dunaju, in ki je nasprotoval temu, kar naj bi sam podpiral dve leti prej.⁴⁰ Po ogledu razmer na Kranjskem je Karg

³⁵ Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 42–43.

³⁶ Prav tam, str. 41–42.

³⁷ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo kranjske trgovske in obrtne zbornice z dne 15. 12. 1893.

³⁸ Prav tam.

³⁹ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo Ivana Šubica z dne 10. 12. 1890.

⁴⁰ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo J. G. Karga Cesarskokraljevemu ministrstvu za bogočastje in uk z dne 28. 3. 1891.

menil,⁴¹ da bi pletarstvo bolj kot na posebnem oddelku na obrtni šoli morali pospeševati z že izurjenimi delavci od drugod, podobno kot v Gornjefrankovskem gozdu na Bavarskem. Tisti čas so bili po njegovih navedbah na primer na voljo izurjeni, a brezposelni pletarji iz pletarske šole na zahodnem robu slovenskega ozemlja v Foljanu v Furlaniji, ki bi jih lahko zaposlili na Kranjskem. Nadzor bi izvajal popotni učitelj, ki bi prevzel tudi usmerjanje vrboreje.⁴² Kranjska trgovska in obrtna zbornica je dve leti pozneje v pismu deželni vladi zavrnila Kargov predlog, ker bi po njenem mnenju taki učitelji izdelovali blago za svoj račun in videli v učencih konkurenco, zanemarjali pa bi svoje poslanstvo, ki je predvsem pospeševati lokalno pletarstvo. Na zbornici so tudi menili, da bi se kvaliteta pletarskih izdelkov lahko pomembno izboljšala le, če bi začeli v večjem obsegu izdelovati moderno pleteno pohištvo. Prepričani so bili, da bi domači izdelovalci kmalu zmogli zadostiti potrebam domačega trga tudi po kvalitetnih pletarskih izdelkih, ki bi se kosali s tujo konkurenco. Posebno so upali, da bodo zbudili zanimanje za pletarstvo med težje zaposljivimi pa tudi slepimi in drugimi invalidi. Vzporedno naj bi se začelo načrtno pospeševati gojenje vrb in vzgajati nasade za pletenje primernih vrbovih sort.⁴³

Konceptualne razlike med strokovnjaki na Kranjskem na eni in Učnim in preizkusnim zavodom za pletarstvo na Dunaju na drugi strani o tem, kako naj se pri nas izobražuje bodoče pletarje in pospešuje izdelovanje kvalitetnih pletarskih izdelkov in pohištva kot najzahtevnejšega med njimi, so tako kar nekaj let zavirale hitrejši razvoj te dejavnosti v Sloveniji. Končno pa je prevladalo stališče, naj vendarle odprejo oddelek za pletarstvo na strokovni šoli za lesno industrijo v Ljubljani. To se je zgodilo 1. aprila 1895, tik pred velikim velikonočnim ljubljanskim potresom, in sicer v prostorih, urejenih v Zoisovi hiši na Bregu.⁴⁴ Na vseavstrijski razpis za delovno mesto učitelja⁴⁵ so se oglasili štirje prosilci, trije Čehi in Poljak. Slovensko, ki je bil učni jezik na šoli, je znal le eden od Čehov, nastavljen pa je bil Poljak Jožef

Baran, čeprav ga šolski ravnatelj Šubic ni podpiral.⁴⁶ V svoji prošnji za službo⁴⁷ delovodje za pletarstvo na ljubljanski šoli je Baran navajal, da je star triintrideset let, pletarstva se je naučil v deželni pletarski šoli v Jaroslavu v Galiciji,⁴⁸ en semester se je izpopolnjeval v Tehnološkem obrtnem muzeju na Dunaju in delal v dunajski tovarni za pletarske izdelke in na deželi kot predelavec. Leta 1886 je postal v Sobeslavu na Češkem delovodja v novo ustanovljeni delniški družbi za pletarsko industrijo, ki je v štirih letih postala njegova, tako da je še nadaljnja tri leta delal naprej pod svojo firmo. Ker pa je bila konkurenca na Češkem velika in je imel premalo obratnega kapitala, se je namenil delavnico prodati. Izučen je bil za navadne pa vse do najfinejših izdelkov, tudi za broniranje in pozlato. Pripravljen se je bil naučiti slovensko, znal pa je že poljsko, nemško in češko.

Učitelj Baran se je zavzeto lotil dela. Prvo leto je imel štiri učence,⁴⁹ drugo leto pet,⁵⁰ naslednje leto osem, samih fantov, čeprav je bilo v drugem členu normativa za ta oddelek izrecno dovoljeno poučevati tudi deklice. Pouk je trajal eno leto, z možnim podaljšanjem še za eno leto.⁵¹ Učenci so praviloma prihajali iz najrevnejšega okolja, zato so jim priskrbeli štipendije Kranjske hranilnice. Za šolsko knjižnico sta bili v šolskem letu 1896/97⁵²

⁴¹ Ne vemo, ali je Karg obiskal Kranjsko le enkrat, po navedbah šolskega ravnatelja Šubica leta 1889, ali morda še kdaj pozneje.

⁴² Delavci so na Bavarskem dobili denarno odškodnino in se zavezali na leto za samostojne pletarje izšolati štiri do šest gojencev, dva trgovca v Kronachu pa sta kmalu prevzela prodajo izdelkov. Taka organizacija pletarskega pouka naj bi bila po Kargovem mnenju ne samo bistveno cenejša, ampak tudi uspešnejša od vzdrževanja posebnega oddelka na ljubljanski srednji šoli.

⁴³ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismi deželni vladi z dne 11. 3. in 15. 12. 1893.

⁴⁴ Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 46.

⁴⁵ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo šolskega ministrstva v zvezi s postopkom razpisa z dne 18. 5. 1894.

⁴⁶ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo direktorja c. kr. strokovne šole za lesno industrijo v Ljubljani Ivana Šubica deželni vladi z dne 17. 8. 1894. Šubic se je zavzemal za slovenščine večšega Vencija Berana ali pa za Jožefa Choca, ki je imel dobra priporočila kot delovodja na pletarski šoli v Srebrni gori na Češkem.

⁴⁷ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Beranovo pismo vodstvu šole z dne 12. 7. 1894 iz Sobeslava na Češkem.

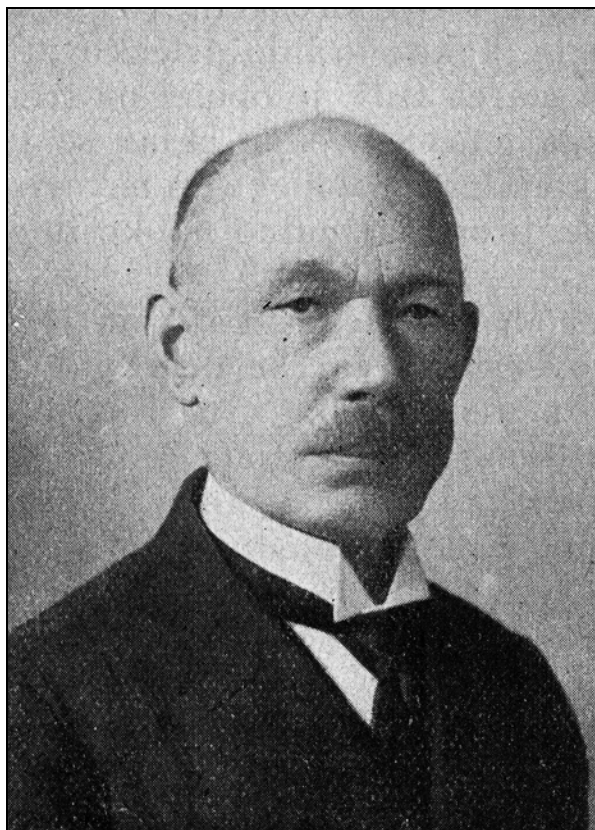
⁴⁸ V pletarstvu se je avstrijska dežela Galicija hitro razvijala. Na prelomu stoletja je tam delovalo osem deželnih strokovnih šol, štiri vzorčne delavnice za pletarstvo in številni potovalni tečaji. V Rudniku in okolici se je že od 1870-tih let izdelovalo svetovno znano pleteno pohištvo firme Prag-Rudnik z Dunaja (Stroner, *Die heutige Lage der Hausindustrie in Galizien*, str. 18).

⁴⁹ Matijo Korošina iz Nadgorice pri Črnučah, Antona Marinka iz Švice pri Dobravi, Jožefa Ovcaka iz Šmartne pod Šmarno goro in Avgusta Weitha (Veita) iz Ilirske Bistrice (prim. *Jahresbericht 1894/95*, str. 18).

⁵⁰ Štirim iz preteklega leta se je pridružil še Leonhard Ažman iz Kroke (prim. *Jahresbericht 1895/96*, str. 15). Iz pisma kranjske trgovske in obrtne zbornice deželni vladi z dne 12. 12. 1900 (AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208) razberemo o skrbeh v zvezi z absolventi pletarskega oddelka na ljubljanski šoli iz Kroke in Kamne Gorice, ki zaradi nikakršnega predznanja v pletarstvu in slabega zdravja niso bili sposobni izdelovati kvalitetnih pletarskih predmetov, kaj šele pohištva ali da bi bili celo učitelji. Medtem ko je v Kropi žebjarstvo v konkurenci s strojno izdelavo usihalo, poskus z nadomestnim pletarskim delom za mlade torej ni bil preveč uspešen.

⁵¹ *Jahresbericht 1895/96*, str. 11 in *Jahresbericht 1896/97*, str. 13.

⁵² *Jahresbericht 1896/97*, str. 11.

Jožef Baran, pletarski učitelj v Ljubljani (Tehniška srednja šola v Ljubljani, *Izvestje za šolsko leto 1926/27*, str. 60).

kupljeni publikaciji o pletarstvu in vrboreji Friedricha Afha *Predloge za pletarje*⁵³ in Andreasa Brockmanna *Priročnik, učbenik in vzorčna knjiga za pletarje in slamnikarje*.⁵⁴ Leta 1902 je tudi učitelj Baran sam izdal strokovni priročnik o gojenju vrb *Vrboreja*⁵⁵ z željo, da bi spodbudil gojenje kvalitetnih sort vrbe in s tem dvignil raven pletarskih izdelkov pri nas. V skrbno sestavljeni knjižici je predstavil stanje vrboreje in pletarstva v Evropi in Avstriji in potožil, da "žalibog pri nas zanimanje za važno pletarsko stroko še ni prodrlo v širše kroge".⁵⁶ Pisal je o vrstah in pripravah

zemlje in primernih legah za nasade vrb, o vrstah pletarskih vrb⁵⁷ in podtaknjencih, okopavanju, gnojenju nasadov, rezanju in beljenju protja, škodljivcih, uporabi lubja, oceni stroškov vrboreje. Pletarstvo je ločil na tri vrste, na nežno, s tolčenim protjem in na pohištveno pletarstvo.⁵⁸ Opozoril je, da je pletarstvo tipična dejavnost, ki zahteva združevanje moči tako pri gojenju vrb kot pri izdelavi in prodaji pletarskih izdelkov in zato tudi primerno organizacijo.

Spomladi 1896 je vodstvo šole začelo urejati vrbove nasade za šolske namene, in sicer za učenje gojenja vrbe in pridobivanje ustreznega materiala za delo. Mestna občina Ljubljanska je v ta namen šolski upravi prepustila na posestvih tivolskega gradu štirinajst hektarov primerne svete.⁵⁹ Aprila 1899 se je oddelek za pletarstvo preselil v Stiški dvorec. Na kranjski trgovski in obrtni zbornici so sicer še leta 1900 menili, da je pri nas več povpraševanja kot ponudbe pletarskih izdelkov in da so trgovci vezani na uvoz s Češkega in Moravskega, vendar so se v nekaj letih po ustanovitvi oddelka za pletarstvo na ljubljanski strokovni obrtni šoli že pokazali pozitivni rezultati; izdelki pletarjev ob Savi v Tacnu in Črnučah, na primer, ki jih je prodajal ljubljanski trgovec Pakič, so bili že kmalu prvovrstni.⁶⁰ Kljub ugodnim napovedim se število učencev, ki bi jih zanimalo učenje pletarstva, ni večalo. Janko Jovan je leta 1904 zapisal v *Domu in svetu*, da bi se pletarska obrt lahko bolj razvijala, če bi pletarji spoznali pomen strokovne izobrazbe in bi pošiljali svoje sinove k pletarskemu pouku.⁶¹ V začetku šolskega leta 1899/1900 je ta pouk obiskovalo deset učencev, v poznejših letih največ enajst, v šolskem letu 1906/07 pa le še pet učencev.⁶²

Zato je bil leta 1907 oddelek za pletarstvo na srednji lesni šoli v Ljubljani opuščena in so namesto njega ustanovili potovalni pouk o pletarstvu.⁶³ Jožef Baran je postal popotni učitelj pletarstva Cesarskokraljeve vzorčne delavnice za košarstvo in vrborejo na Dunaju s sedežem v Ljub-

⁵³ Mapa *Vorlagen für Korbflechter* s štiridesetimi polami je izšla leta 1882 (mogoče še kakšna druga izdaja) brez predlog za pohištvo (prim. Ottillinger, *Korbmöbel*, op. 7 na str. 182 in 183).

⁵⁴ Brockmann, *Hand-, Lehr- und Musterbuch für Korb- und Strohflechter* (ta izdaja je navedena v *Brockhaus' Konversations-Lexikon*, str. 627; ljubljanska šola je morala imela kako drugo izdajo).

⁵⁵ Baran, *Vrboreja* (20 strani). Leta 1925 je bila knjižica ponatisnjena z razumljivimi manjšimi popravki (npr. namesto besede Avstrija je bila vstavljena beseda Jugoslavija), kar dokazuje, da je bilo dvajset let po prvi izdaji gojenje vrb še vedno donosno oziroma so ga hoteli spodbujati. Prevedena je bila tudi v srbohrvaščino (Volvšek, *Strokovni učitelj Josip Baran*, str. 60).

⁵⁶ Prav tam, str. 18.

⁵⁷ Pri nas se je za najbolj primerno za pletarske izdelke izkazala *Salix viminalis*, konopljena vrba, ki je tudi najbolj razširjena. Za vrborejo so primerne tudi *Salix amygdalina* (mandlovka ali zelena vrba), *Salix purpurea* (škrlatolista vrba), *Salix rubra* (rdeča vrba), *Salix Caspica* (kaspjska vrba) in druge. Prav tam, str. 7–9.

⁵⁸ Prav tam, str. 17.

⁵⁹ Teren je bil obdan z žičnato ograjo, deset hektarov je bilo zasajenih z več kot štirinajst tisoč sadikami, in sicer vrst *Salix viminalis*, *rubra*, *purpurea*, *amygdalina*, *latifolia*, *amygdalina vitelina*, *caspica*, štirje hektarji za salicetum pa s štiriindvajset vrstami žlahtnih vrb (prim. *Jahresbericht 1895/96*, str. 8).

⁶⁰ AS 33, Deželna vlada v Ljubljani, šk. 208, Pismo kranjske trgovske in obrtniške zbornice deželni vladi z dne 12. 12. 1900.

⁶¹ Jovan, *Domači obrti na Kranjskem*, str. 619.

⁶² *Jahresbericht 1906/7*, str. 11.

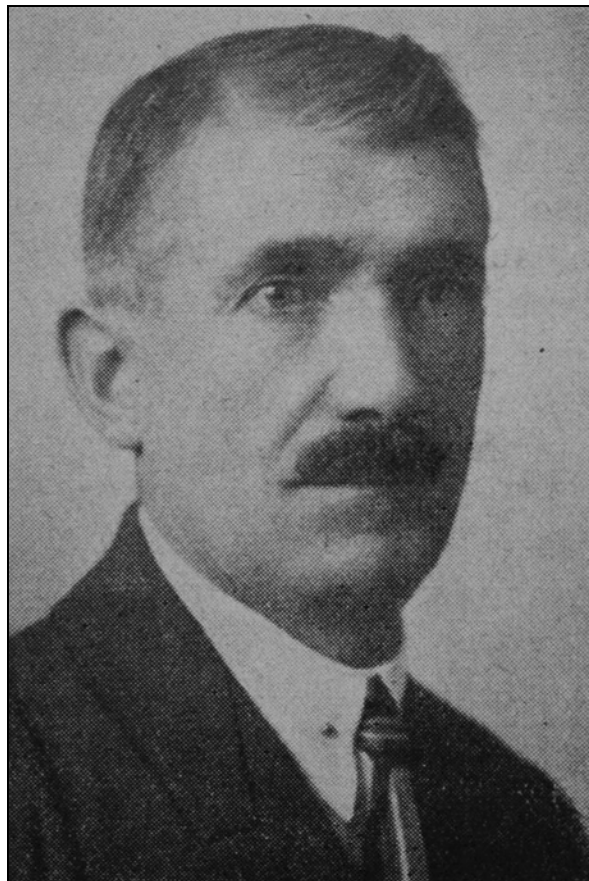
⁶³ Reisner, *Ob dvajsetletnici*, str. 13; Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 48.

Žiga pletarskega tečaja (med 1907 in 1918) in pletarske delavnice (med 1918 in 1924) v Ljubljani (ZAL, LJU 212, Prosveta, t. e. 31, foto MLŠ).

ljani⁶⁴ in je vodil pletarske tečaje ob Savi, v Dolškem, Dolu in Šmartnem pod Šmarno goro.⁶⁵ "Pod njegovim vodstvom so nastali številni nasadi košarske vrbe in so se delile med interesente vrbe sadike. Poleg tega je skrbel tudi za nadaljnjo izobrazbo svojih učencev s tem, da jim je po možnosti izposloval državne ustanove košarskih tečajev na Dunaju."⁶⁶ Med prvo svetovno vojno je bila organizirana na obrtni šoli v Ljubljani invalidska šola, ki je imela tudi oddelek za pletarstvo; ukinjena je bila leta 1919.⁶⁷ Leta 1918 so namesto dotedanjega potovalnega pouka ustanovili Državno delavnico za košarstvo v Ljubljani, ki so jo leta 1924 spet pridružili Tehniški srednji šoli kot njen sestavni del.⁶⁸ Učitelj pletarstva Baran je spet postal član učiteljskega zbora,⁶⁹ kar je ostal do upokojitve leta 1926.⁷⁰ Po prvi svetovni vojni je zasnoval nove šolske vrbove nasade v Notranjih Goricah in okolici.⁷¹ V šolskih letih 1924/25 in 1925/26 je bilo v Učni delavnici za košarstvo v treh let-

nikih po dvanajst učencev obeh spolov, v šolskem letu 1926/27 pa enajst.⁷² Poleg običajnega pouka za mladino so nekaj let izvajali tudi učiteljski tečaj za pletarstvo za večje število slušateljev.⁷³

Nace Uršič, pletarski učitelj v Posočju in Ljubljani (Tehniška srednja šola v Ljubljani, Izvestje za šolsko leto 1931/32, str. 14).

⁶⁴ Volavšek, *Strokovni učitelj Josip Baran*, str. 60.

⁶⁵ Sezname učencev z vsemi podatki za čas med 1908 in 1912 so ohranjeni v zvezku Pletarska šola 1908–1925 (ZAL, LJU 212, Prosveta, Tehniška srednja šola, t. e. 31). Pri Baranu se je menda v tem času učil pletenja tudi Franc Marinšek s Pšate (v seznamu učencev iz tega časa sicer ni omenjen), ki je z očetom Antonom že v času šolanja iznašel lesen stroj za izdelovanje viter, pozneje je bilo izdelanih več kovinskih tovrstnih strojev. Za očetom je leta 1938 prevzela pletarsko obrt hči Kristina (Stražar, *Ob bregovih Bistrice*, str. 694).

⁶⁶ Prav tam.

⁶⁷ Reiser, *Zgodovina našega zavoda*, str. 55.

⁶⁸ Prav tam, str. 58.

⁶⁹ Volavšek, *Strokovni učitelj Josip Baran*, str. 60.

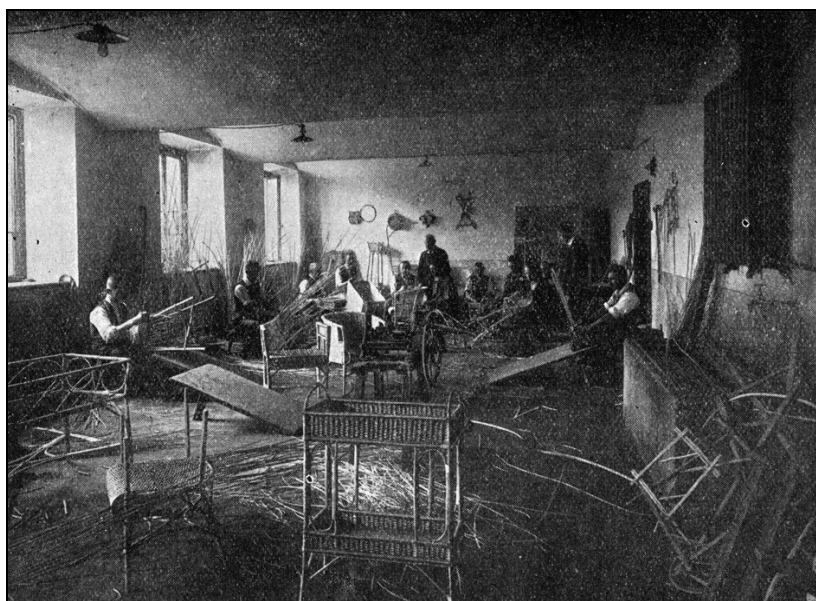
⁷⁰ Prim. ZAL, LJU 212, Prosveta, Tehniška srednja šola v Ljubljani, t. e. 31, katalogi Državne učne delavnice za košarstvo v Ljubljani s seznamom 18 učencev in 11 učencev za učiteljski tečaj – odraslih – med 1923 in 1926; prim. Volavšek, *Strokovni učitelj Josip Baran*; Baran je umrl dve leti pozneje. Prim. Rožič, *+ Strokovni učitelj v p. Baran*, str. 25–26: *Slovenija, zlasti pa ljubljanska okolica (Dol, Dolško, Podgorica, Nadgorica, Notranje Gorice itd.)* [mu je] *mного hvaležnosti dolžna, kajti ravno on je v teh krajih povzdignil pletarstvo in košarstvo ter z njima združeno vrborstvo v cvetočo panogo domače umetne obrti.*; Košak, *Seznam učnega osebja*, str. 139.

⁷¹ Patik, *Bivša učna delavnica za košarstvo v Radovljici*, str. 255.

⁷² V prvem letniku Franc Artač, Josip Rancinger, Franc Simčič, Josip Stražišar in Ivan Tobijas, v drugem letniku Tomaž Cvirm, Lovro Kuč, Franc Preša in Ivan Simončič, v tretjem Franc Verk, Ivan Rozman in Franc Kopač, poleg teh pa še štirje hospitanti Božidar Horvat, Nadinka Šlajmar in Ana Vrhovec ter Jakob Gošnjak. V učiteljskem tečaju za rokotvorni pouk za košarstvo so bili štirje učenci in osem hospitantov (*Tehniška srednja šola 1924/25*, str. 47). V šolskem letu 1925/26 so bili v prvem letniku Franc Artač, Rudolf Geohelli, Ivanka Iličar, Valentin Kavčič, Ivan Levstik in Jožef Stražišar, v drugem letniku Josip Rancinger, Franc Simčič in Ivan Tobijas, v tretjem pa Lovro Kreč, Ivan Rozman in Ivan Simončič (*Izvestje tehniške srednje šole za šolsko leto 1925/26*, str. 24). V šolskem letu 1926/27 v prvem letniku Božena Zirkelbach in Albina Zvohuk, v drugem Rudolf Geohelli, Valentin Kavčič, Ivan Levstik in Jožef Stražišar, v tretjem pa Franc Artač, Josip Rancinger, Franc Simčič, Ivan Simončič in Ivan Tobijas (*Tehniška srednja šola 1926/27*, str. 72).

⁷³ ZAL, LJU 212, Prosveta, Tehniška srednja šola, t. e. 31. Glavni katalog, Sezname udeležencev teh tečajev, npr. za šolski leti 1923/24 in 1924/25.

*Učenci v pletarski delavnici Tehniške srednje šole v Ljubljani
(Tehniška srednja šola v Ljubljani, Izvestje za šolsko leto 1926/27, str. 23).*

*Leon Patik, pletarski učitelj v Radovljici in Ljubljani
(dvajseta leta 20. stoletja, foto A. Vengar, zasebna last).*

Po prvi svetovni vojni je leta 1919 na nekdanji obrtni šoli, zdaj preimenovani v Tehniško srednjo šolo, ob Jožefu Baranu postal stalni strokovni učitelj za košarstvo in pletarstvo tudi Nace Uršič, ki je na tej šoli ostal do upokojitve leta 1932.⁷⁴ Pletarstvo je začel poučevati že leta 1895 na strokovni šoli na Žagi v Posočju. Pred prihodom v

Ljubljano je bil vodja potovalnih tečajev v Sovodnjaku, strokovni učitelj v Foljanu in na potovalni šoli v Devici Mariji v Polju in v Dolskem ter v begunskem taborišču v Mostu na Leithi.

Po Baranovem odhodu je imel učitelj Uršič v šolskem letu 1927/28 v vseh treh letnikih skupaj devet učencev,⁷⁵ v naslednjem letu pet,⁷⁶ v šolskih

⁷⁴ Košak, *Seznam učnega osebja*, str. 142. Z odhodom v pokoj je bil odlikovan z zlato medaljo za odlično službovanje (*Tehniška srednja šola 1931/32*, str. 14); red sv. Save V. stopnje sta dobila tudi Jožef Baran in Leon Patik (*Tehniška srednja šola 1927/28*, str. 25-26; *Tehniška srednja šola 1937/8*, str. 7).

⁷⁵ V prvem letniku Bernharda Grmeka, Ivano Štembal, Ivana Zupana in Albino Zvolenk, v drugem Boženo Zirkelbach in v tretjem Rudolfa Geohellija, Ivana Levstika, Valentina Kavčiča in Jožefa Stražišarja (*Tehniška srednja šola 1927/28*, str. 40).

⁷⁶ V prvem letniku Cecilija Milavec, v drugem Bernhard

letih 1929/30 in 1930/31 sta bila le še dva.⁷⁷ Ko je šel naslednje leto v pokoj, tudi na pletarstvo vpisanih učencev ni bilo več.

V Posočju je bilo najti precej kvalitetnih vrbovih rastišč, ki so jih izrabljali tudi bližnji Furlani. Ker so hoteli vpeljati pletarstvo kot domačo obrt, je bila leta 1893 s podporo glavarja grofa Marenzija ustanovljena pletarska šola v Pauerjevi hiši v Čezsoči. Zaradi premajhnega števila učencev je bila leta 1896⁷⁸ premeščena na bližnjo Žago.⁷⁹ Na obeh krajih je poučeval Nace Uršič iz Kobarida. Poleg raznovrstnih košar so izdelovali tudi zibelke in zahtevnejše izdelke, kot so mize in stoli. Šolo so leta 1900 zaprli, pozneje so bili pletarji vključeni v zadrugo.⁸⁰

Tudi na Gorenjskem so želeli bolje izobraziti svoje pletarje. Pod vodstvom vzorčnih delavnic na Dunaju je bila leta 1908 ustanovljena državna pletarska šola v Radovljici.⁸¹ Pisatelj in posestnik v Radovljici Ivan Fajdiga je bil nekoč v vlaku naključno navzoč pri pogovoru dveh tujcev, ki sta razpravljala, kako bi se mogle rodovitne in nerodovitne parcele ob reki Savi izkoriščati za gojenje vrb. Zamisel mu je bila všeč in za mnenje je pisal največji dunajski tovarni za pletarske izdelke Prag-Rudniker, ta pa je njegovo pismo odstopila. Državni učni delavnici za košarstvo in vrborejo na Dunaju. Njen direktor Gustav Funke je odpotoval v Radovljico, osebno vodil vse priprave za ustanovitev državne šole za pletarstvo in osnoval tudi lokalni odbor. Za vodjo šole je bil kot edini kandidat z znanjem slovanskega jezika imenovan Leon Patik, po rodu Čeh z Moravskega. Pletarstva se je izučil pri očetu in na Dunaju po službi v velikih pletarskih podjetjih ob koncu 19. stoletja ustanovil lastno podjetje. Na Državnem učnem zavodu za pletarstvo je kot najboljši v prvi generaciji končal mojstrski tečaj.⁸² Za ženski oddelek radovljiške šole je skrbela Patikova žena Fani.⁸³

Naravnega vrbovega protja je bilo v okolici premalo, tako da so ga kupovali drugje, posebej na Moravskem, kmalu pa so si uredili vrbove nasade ob Savi z brezplačnimi sadikami z Dunaja. Tudi nekateri drugi domačini so začeli na svojem vzrejati vrbe. Med letoma 1911 in 1914 je delavnico vodil konzorcij, ki je pletarske izdelke prodajal pod firmo Prva gorenjska industrija za košarstvo v Radovljici. Iz tega obdobja, iz leta 1912, se je ohranil ličen prodajni katalog s fotografijami in cenami za pleteno pohištvo in druge izdelke.⁸⁴ Na šolski razstavi leta 1914 je direktor državne obrtne šole v Ljubljani Ivan Šubic pohvalil radovljiške izdelke, saj menda *"tako dovršenih in čisto izdelanih"* ni videl niti na tujih razstavah.⁸⁵ Med prvo svetovno vojno je pouk vodila Fani Patik.

Po vojni se je šola iz nekdanje šolske zgradbe preselila v graščino. Na prvem ljubljanskem velesejmu leta 1921 je z imenom Državna učna delavnica za košarstvo dobila veliko naročil in v tem času imela okrog petdeset učencev,⁸⁶ pozneje – po letu 1926 – pa je bilo učencev vedno manj. Iz radovljiške šole so šli nekateri še na mojstrske tečaje na Dunaj (npr. Valentin Tepina, ki je pozneje deloval v Stražišču pri Kranju) in pozneje sami postali učitelji.⁸⁷ Leta 1930 se je Državna učna delavnica za košarstvo še reklamirala v strokovnem tisku,⁸⁸ spomladi 1934 pa je bila ukinjena. Obenem je bil na ljubljanski Tehniški srednji šoli po dveh letih spet obnovljen oddelek za pletarstvo. Učitelj Patik je prišel iz Radovljice v Ljubljano,⁸⁹ ker pa novih učencev ni bilo,⁹⁰ je banska uprava leta 1936 odredila, da se gotovina in ves šolski inventar oddata upraviteljstvu pletarske šole v Ptuj, Patik pa je bil leta 1938 upokojen.⁹²

Grmek in Ivan Zupan in v tretjem Rudolf Geohelli in Jožef Stražišar (*Tehniška srednja šola 1928/29*, str. 38).

77 Bernhard Grmek in Ivan Zupan (*Tehniška srednja šola 1929/30*, str. 30) oziroma Bernhard Grmek in Ivan Zupan (*Tehniška srednja šola 1930/31*, str. 76).

78 Saša Šantel navaja, da je bila na Žagi ustanovljena že leta 1895 (Šantel, *Od umetnostno-obrtnega šolstva do umetnostne akademije*, str. 203–204).

79 Pletarsko podjetje na Žagi pri Tolminu je navedeno med tovarnami, ki so obratovale do prve svetovne vojne (Žumer, *Lesno gospodarstvo*, str. 61).

80 *Zakladnica bovške preteklosti*, str. 166–167.

81 Patik, *Bivša učna delavnica za košarstvo v Radovljici*, str. 251–256; Gnilšak, *Pletarstvo v Radovljici*, str. 17. Kolegici Idi Gnilšak iz radovljiškega muzeja se zahvaljujem za prijazno posredovanje podatkov in gradiva.

82 Prim. *Državna tehniška srednja šola 1937/1938*, str. 10–11.

83 V krajevnem časopisu *Gorenjec* se na primer leta 1910 (l. 11) vrstijo spodbudni članki o pletarni: št. 2, str. 10: Radovljiške novice: *Naša c. kr. pletarna uspeva nepričakovano dobro...*; št. 23, 1. priloga: *Pletarska šola izborna*

napreduje, tudi o nasadih vrb; št. 33, 1. priloga: *Pletarski učni tečaji se že lahko ponašajo s prav dobrimi praktičnimi uspehi...*; št. 34, 1. priloga: *Na naši pletarski šoli se sprejme še nekaj učencev...*; št. 50, 1. priloga: *C. kr. pletarska šola vidno napreduje. Vsega osebja ima sedaj zaposlenega 23, ki komaj, komaj zmagujejo mnogobrojna naročila. – Na pomlad se bo zasadilo zopet več dokaj obsežnih nasadov za vrbe.*

84 V zasebni lasti v Radovljici.

85 Patik, *Bivša učna delavnica za košarstvo v Radovljici*, str. 254.

86 Prav tam.

87 Prav tam.

88 *Podrobni seznam*, str. 30.

89 Košak, *Seznam učnega osebja*, str. 141.

90 ZAL, LJU 212, Prosveta. Tehniška srednja šola, t. e. 31, zvezek Pletarska šola 1908–1935. V glavnem katalogu pletarskega tečaja je bil v šolskem letu 1934/35 vpisan le učenec Drago Merhar s Koroškega.

91 Reisner, *Zgodovina našega zavoda*, str. 60.

92 Patik, *Bivša učna delavnica*, str. 256.

*Učenci v pletarski delavnici v Radovljici
(dvajseta leta 20. stoletja, foto A. Vengar, zasebna last).*

*Pletena pompadurica (okrog 1925, zasebna last,
foto MLŠ).*

Poleg vrbovih nasadov na ljubljanskem Barju, ki jih je zasnoval že učitelj Baran v Notranjih Goricah, in katerih lastniki so se združili v vrbovno zadruo, so članki radovljiškega učitelja Leona Patika v *Grudi* leta 1928⁹³ spodbudili ljubljanskega tovarnarja Josipa Koslerja, da je Patika prosil za pomoč pri zasnovi vrbovih nasadov na svojem barjanskem posestvu na Lipi. Gojena barjanska

⁹³ Patik, *Vrbovo šibje danes in nekdaj*; Patik, *Vrboreja in nje pomen*.

vrba je sčasoma zadostovala za vse domače potrebe, pa tudi izvažali so jo v Avstrijo, Italijo in Češkoslovaško.⁹⁴

Na Štajerskem si je v vasi Sv. Barbara v Halozah (Cirkulane), kjer se je košarska obrt že prej lepo razvijala, nadučitelj Anton Ogorelec⁹⁵ zelo prizadeval za to, da je končno leta 1905 avstrijsko ministrstvo za trgovino v tem kraju v župnišču ustanovilo Državni potovalni tečaj za pletarstvo.⁹⁶ Vpisanih je bilo osem otrok, ki so se učili izdelovati jerbase, kovčke, koše, pa tudi mizice za cvetlice, stole in naslonjače ter druge predmete iz vrbovega šibja, rogoze in trstičja.⁹⁷ Za vodjo tečaja je bil sprva nastavljen Tirolec Johann Jachim, ker pa ni znal slovensko, so izstopili skoraj vsi učenci. Zato se je šel učitelj Ogorelec sam izpopolnjevati na Dunaj in prevzel vodenje tečaja, ki so ga leta 1907 reorganizirali v dveletno pletarsko šolo. Prva

⁹⁴ Patik, *Bivša učna delavnica*, str. 255.

⁹⁵ Anton Ogorelec je pri pouku uveljavljal slovenščino in je bil vsestransko zaslužen za upravljanje osnovne šole in izgradnjo nove šolske stavbe, za hrano in obleko za revne učence, pomoč za nadaljevanje šolanja, šolski vrt in kmetijski tečaj. Za odrasle je osnoval bralno društvo Naprej, znotraj katerega sta delovala tudi pevski in tamburaški zbor in igralska skupina (Kolar, *Prispevki za zgodovino Cirkulan*, str. 91; Tetičkovič, *Kako so se šolali in uveljavljali Barbarčani*, str. 196).

⁹⁶ Ogorelec, *Državna moška obrtna šola*, str. 232; Ivanuša, *Ptujski pletarji nekoč in danes*; celjski časopis *Domovina* navaja datum ustanovitve s 1. januarjem leta 1906 (*Domovina*, l. 16, št. 6, 15. 1. 1906); to letnico navajata tudi Prašnički in Tetičkovič (*Od domačih mojstrov do sodobnih podjetnikov*, str. 323).

⁹⁷ *Domovina*, l. 16, št. 6, 15. 1. 1906; Prašnički in Tetičkovič, *Od domačih mojstrov do sodobnih podjetnikov*, str. 323.

*Tone Ogorelec, pletarski učitelj v Cirkulanah
(stoji na levi, začetek 20. stoletja; Cirkulane, str. 187).*

sta jo končala Anton Blažek iz Gradišča in Franc Kosirnik iz Studenic, ki je pozneje postal pomožni učitelj. Krajevni šolski svet je priskrbel prostore in zemljišče za nasade, zasajene na močvirnih travnikih ob Beli,⁹⁸ na katerih je Osrednji državni zavod za pletarstvo na Dunaju preizkušal razne vrste žlahtne vrbe. Od leta 1908 se je šola imenovala Državna učna delavnica za pletarstvo⁹⁹ in je pritegnila učence iz vse spodnje Štajerske. Ko so med prvo svetovno vojno begunci brez dela in kruha z Goriškega dobili zatočišče v barakah v Strnišču pri Ptujju (zdaj Kidričevem), se je šola preselila k njim, da jim pomaga.¹⁰⁰ Leta 1919 je dobila novo ime Pletarska šola Strnišče pri Ptujju.¹⁰¹ Svoje izdelke je oglaševala,¹⁰² v njej so se pletarstva učili tudi vojni invalidi. Med letoma 1919 in 1921, ko je bila ukinjena, je šolo vodil Mirko Ogorelec.¹⁰³ Še isto leto 1921 so absolventi šole ustanovili zadrugo Pletarna, ki je delovala

uspešno in se leta 1924 preselila v Ptuj.¹⁰⁴ Tam je leta 1928 ministrstvo za trgovino in industrijo na novo ustanovilo še Državno pletarsko šolo v Ptujju z upraviteljem Bogomirom Ogorelcem. Leta 1934 so ji bili dodeljeni blagovne zaloge in material ukinjene Državne učne delavnice za košarstvo v Radovljici, leta 1936 pa se je reorganizirala in preimenovala v Državno moško obrtno šolo za pletarstvo na Ptujju.¹⁰⁵ Šola je dobro sodelovala z zadružno Pletarna, ki se je ne samo obdržala, ampak po drugi svetovni vojni tudi močno okrepla.¹⁰⁶

V zadnjih desetletjih 19. stoletja je v posnemanju azijske tradicije moda pletenega pohištva in drugih pletarskih izdelkov zajela zahod. Marsikje se je iz zasebne podjetniške pobude razvila donosna pletarska industrija. Izhajajoč iz tradicionalno cvetoče domače pletarske obrti so tudi države začele ustanavljati šole, v katerih so se mladi in starejši učili gojiti kvalitetne vrste vrbe, pravilno

⁹⁸ Prašnički in Tetičkovič, *Od domačih mojstrov do sodobnih podjetnikov*, str. 323.

⁹⁹ Gospodarske novice, priloga mariborskega častnika *Slovenski gospodar*, l. 2, 1909, št. 6, str. 3: *Pletarsko šolo pri sv. Barbari v Halozah je c. kr. ministrstvo za javna dela preosnovalo v Državno učno delavnico za košarstvo.*

¹⁰⁰ Ivanuša, *Ptujski pletarji nekoč in danes.*

¹⁰¹ Ogorelec, *Državna moška obrtna šola za pletarstvo v Ptujju*, str. 233.

¹⁰² *Udobno se sedi v pletenih naslanjačih, ki jih izdeluje razen drugih pletenin Pletarska šola Strnišče pri Ptujju, Slovenija. Trgovci, zahtevajte specialno ponudbo in obisk našega potnika (Jutro, l. 1, št. 1, 24. 8. 1920, str. 4 in v naslednjih številkah).*

¹⁰³ Ogorelec, *Državna moška obrtna šola*, str. 233.

¹⁰⁴ Prostore si je uredila v neposredni bližini proštjske cerkve, v več hišah ob grajskem vrtu (na Hebergasse, pozneje Na skitem 1, danes Ulica sv. Viktorina Ptujjskega 3). V ptujjskem arhivu je ohranjeno nekaj korespondence, v kateri so iz pletarne lastnika gradu grofa Herbersteina prosili za dovoljenje, da ob gradbenih popravilih stopijo na grajski vrt. Prim. ZAP 9/2, Zemljiško gospostvo Ptujjski grad – Herbersteinov arhiv – Sekretariat, mapa št. 3: Pletarna: Popravila hiše, ki meji na grajski vrt (datirani, npr. z dne 10. 12. 1928, 3. 5. 1928, 30. 11. 1929, in nedatirani dopisi).

¹⁰⁵ Ogorelec, *Državna moška obrtna šola*, str. 232–234.

¹⁰⁶ *Pletarna Ptuj*, str. 138.

Pisemska glava pletarske zadruga Strnišče (1922, ZAL, LJU 212, Prosveta, t. e. 31, foto MLŠ).

pripraviti gradivo za pletenje in plesti predmete sodobnih oblik in okrasja. Izvedeli so tudi, kako izdelke spraviti na trg. V avstroogrski monarhiji so ustvarili mrežo potovalnih pletarskih tečajev, pletarskih učnih delavnic in pletarskih šol. V Sloveniji je imelo načrtno izobraževanje na področju pletarstva v zadnjem desetletju 19. in prvem 20. stoletja podporo domačih podjetnikov (katerih glasnica je bila na primer kranjska trgovska in obrtna zbornica), v deželni vladi v Ljubljani pa tudi politično oporo. Pomembno je bilo tudi, da so pletarski učitelji lahko računali na stalno strokovno pomoč iz osrednjih ustanov na Dunaju. Vodje muzejskih tečajev, pletarskih učnih delavnic in šol v prestolnici so morali skrbeti za izobrazbo učiteljev in nadzor, spodbujali so razstavljanje na krajevnih in državnih razstavah, pripravljali učbenike in mape predlog za kvalitetne in moderne izdelke in zastoj pošiljali kvalitetne vrbove sadike za šolske nasade. V Sloveniji je prvo generacijo pletarskega učiteljskega kadra predstavljala peščica zaslužnih mož in žena. V krajih s starodavno tradicijo pletenja plotov, košev in košaric iz vrbovega šibja so se zagnano lotili poučevanja pletarstva domačini Nace Uršič v Posočju in Ljubljani, Ana Linhart v Kočevju ter Tone in Mirko Ogorelec v Halozah in na Ptuj. Pri nas pa so si ustvarili dom tudi pletarski učitelji Poljak Jožef Baran v Ljubljani in Čeh Leon Patik z ženo Faniko v Radovljici. Napredek v poučevanju pletarstva je upočasnila prva svetovna vojna. Mnogi učitelji in redni učenci so bili vpoklicani v vojsko, medtem pa so dobili priložnost za priučitev v pletarstvu invalidi in begunci. V dvajsetih letih je pletarsko šolanje v novi jugoslovanski državi na novo oživel. Absolventi pletarskih tečajev in šol so izdelovali kvalitetne pletarske predmete, ki so se dobro prodajali, mnogi so v svojem okolju v skrivnosti pletarstva uvedli sorodnike in sosede. Po štirih desetletjih, ki so minila od prvih programov učenja pletarstva v osemdesetih letih 19. stoletja, ki so se jih udeleževali slovenski pletarji, se je s to dejavnostjo pri nas ukvarjalo in si z njo služilo kruh precej ljudi, in sicer samostojno, v zadrugah in učnih delavnicah. Proti koncu dvajsetih let in v tridesetih pa se je

zanimanje za pletarske izdelke, posebej za najdražji izdelek – pleteno pohištvo – zmanjševalo. Zato se je hitro zmanjševalo tudi zanimanje za obiskovanje popotnih tečajev in pletarskih šol, ki so jih počasi začeli opuščati. Vendar se je trud, vložen v dolgoročno organiziranje tečajev, šol in delavnic v zadnjih desetletjih avstroogrške monarhije obrestoval. Pred drugo vojno so po vsej Sloveniji delovali pletarski mojstri obeh spolov, ki so imeli izvrstno tehnično znanje, pa tudi občutek za forme in so obvladali osnove trženja. Veliko so vedeli o gojenju primernih vrst vrb za fineše izdelke, negovali in na novo so urejali vrbove nasade, iz katerih so šibje tudi izvažali. Iz delavnic prvih absolventov avstroogrskih in poznejših banovinskih tečajev in šol, pa tudi iz delavnic mlajših pletarjev, ki so jih ti izurili, so tudi po drugi svetovni vojni prihajali kvalitetni pleteni izdelki in redki pletarji s pridom uporabljajo to znanje še danes.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

- ARS – Arhiv Republike Slovenije
- AS 33 – Deželna vlada v Ljubljani
- ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
- LJU 212, Prosveta. Tehniška srednja šola v Ljubljani
- ZAP – Zgodovinski arhiv Ptuj
- ZAP 9/2, Zemljiško gospodarstvo Ptujski grad – Herbersteinov arhiv – Sekretariat

ČASOPISI

- Dom in svet*, 1904.
- Domovina*, 1906.
- Gorenjec*, 1910.
- Gorenjski glas*, 1990.
- Gruda*, 1928.
- Ilustrirani Slovenec*, 1928.
- Jutro*, 1920.
- Gospodarske novice, priloga mariborskega častnika *Slovenski gospodar*, 1909.
- Večer*, 1955.

LITERATURA

- Afh, Friedrich: *Vorlagen für Korbflechter*. Wien, 1882.
- Auspitz, E.: *K. K. Technologisches Gewerbe-Museum in Wien 1879–1889. Separatdruck aus der Festschrift zur Feier des 50jährigen Jubiläums des Niederösterreichischen Gewerbevereins*. Wien, 1890.
- Baran, Jožef: *Vrboreja. Praktičen pouk, kako gojiti pletarsko vrbo in kako uporabiti protje*. Ljubljana : Deželni odbor kranjski, 1902.
- Bras, Ljudmila: *Pletarstvo na Slovenskem*. Ljubljana : Slovenski etnografski muzej, 1973.
- Braune, Robert: *Zur Geschichte der Fachschule. Zehnter Jahresbericht der staatlich subventionierten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1891/2*. Gottschee, 1892, str. 3–6.
- Brockhaus, Friedrich Arnold: *Brockhaus Konversations-Lexikon*. 10. zv., 14. izdaja, Leipzig-Berlin-Wien : Brockhaus, 1894.
- Brockmann, Andreas: *Hand-, Lehr- und Musterbuch für Korb- und Strohflechter, Korbmöbel- und Rohrwarenfabrikanten. Schauplatz der Künste und Handwerke*, zv. 77. Weimar, 1882².
- Cirkulane. Svet Belanov* (ur. Martin Prašnički). Cirkulane : Halo, 2005.
- Crowley, David: *The Uses of Peasant Design in Austria-Hungary in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries. Decorative Arts*, 2/2, 1995, str. 2–28.
- Czoernig Jr., Karl von: *Forstwirtschaft, Jagd, Industrie, Handel, Gewerbe und Verkehr in Görz und Gradiska. Die Österreichisch-Ungarische Monarchie im Wort und Bild. Das Küstenland, Görz, Gradisca, Triest und Istrien*, Wien : Druck und Verlag der kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1891.
- Dolak, Adolf: *Bivša strokovna šola za mizarstvo v Kočevju. Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50 letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*. Ljubljana : Državna tehniška srednja šola, 1938, str. 241–243.
- Dreizehnter Jahresbericht der staatlich geleiteten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1894/5. Erstattet vom Fachschulleiter Josef Knabl*. Gottschee, 1895.
- Državna tehniška srednja šola Ljubljana. Izvestje za šolsko leto 1937/1938*. Ljubljana : Državna tehniška srednja šola v Ljubljani, 1938.
- Fünfzehnter Jahresbericht der staatlich geleiteten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1896/7. Erstattet vom Fachschulleiter Josef Knabl*. Gottschee, 1897.
- Gnilšak, Ida: *Pletarstvo v Radovljici – pletarstvo – ena najstarejših obrti. Gorenjski glas*, 43, št. 31 (20. 4. 1990), Snovanja 13, str. 17.
- Ivanuša, Milena: *Ptujski pletarji nekoč in danes. Večer*, l. 11, št. 98 (26. 4. 1955), str. 3.
- Jahresbericht der k.k. gewerblichen Fachschulen für Holzbearbeitung und für Kunststickerei und Spitzennäherei für das Schuljahr*¹⁰⁷ 1894/95, 1895/96, 1896/97, 1906/7. Ljubljana, 1895, 1896, 1897, 1907.
- Jovan, Janko: *Domači obrti na Kranjskem*. VIII. Pletarstvo. *Dom in svet*, l. 17, Ljubljana 1904, str. 616–619.
- Karg, J. G. & Funke, G.: *Vorbilder für die Korbflechterei*. Im Auftrage des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht, zusammengestellt an der K. K. Musterwerkstätte für Korbflechterei Wien, Wien, s. a.² (Avstrijska narodna knjižnica na Dunaju, sign. ÖNB 477850-C.NeuMag.).
- Knabl, Josef: *Zur Geschichte der Fachschule. Fünfzehnter Jahresbericht der staatlich geleiteten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1896/97*. Gottschee, 1897, str. 3–5.
- Kolar, Nataša: *Prispevki za zgodovino Cirkulan in vzhodnih Haloz v 19. stoletju. Cirkulane. Svet Belanov* (ur. Martin Prašnički). Cirkulane : Halo, 2005, str. 83–92.
- Košak, Vilko: *Seznam učnega osebja do 1938. Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50 letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*, Ljubljana : Državna tehniška srednja šola, 1938, str. 139–142.
- Ogorelec, Bogomir: *Državna moška obrtna šola za pletarstvo v Ptujju in njen vpliv na pletarsko obrt kot domačo industrijo. Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50-letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*, Ljubljana : Državna tehniška srednja šola, 1938, str. 232–234.
- Ottillinger, Eva B.: *Korbmöbel*. Salzburg, Wien : Residenz Verlag, 1990.
- Patik, Leon: *Vrbovo šibje danes in nekdaj. Gruda. Mesečnik za ljudsko prosveto*, l. 5, Ljubljana, 1928, št. 4, str. 117–118, št. 8, str. 186–189, št. 10, str. 235–236 in št. 12, 279–282.
- Patik, Leon: *Vrboreja in nje pomen za naše kmetске gospodarje. Gruda. Mesečnik za ljudsko prosveto*, l. 5, Ljubljana, 1928, št. 6, str. 164–166.
- Patik, Leon: *Bivša učna delavnica za košarstvo v Radovljici. Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50 letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*. Ljubljana : Državna tehniška srednja šola, 1938, str. 251–256.

¹⁰⁷ Za devetdeseta leta 19. stoletja je delno ohranjenih tudi nekaj slovenskih različic letnih poročil z naslovom *Letno izvestje c. kr. obrtnih strokovnih šol za obdelovanje lesa in za umetno vezenje in šivanje čipek v Ljubljani*.

- Planer, F.: Korbflechteereien aus Österreich. *Deutsche Kunst und Dekoration*, 33, 1913/14, str. 183–186.
- Pletarna Ptuj. *Koledar Prešernove družbe*. Kranj : Prešernova družba, 1957, str. 138.
- Podrobni seznam trgovine, industrije in obrti v Sloveniji (Dravska banovina). Desetletni in beležni koledar*. Ljubljana : I. Trelc [1930?].
- Prašnički, Martin in Tetičkovič, Franc: Od domačih mojstrov do sodobnih podjetnikov. *Cirkulane. Svet Belanov* (ur. Martin Prašnički). Cirkulane : Halo, 2005, str. 317–328.
- Reisner, Jožef: Ob dvajsetletnici Državne obrtne šole v Ljubljani. *Tehniška srednja šola v Ljubljani. Izvestje za šolsko leto 1930/31*. Ljubljana: Tehniška srednja šola v Ljubljani, str. 3–21.
- Reisner, Jožef: Zgodovina našega zavoda. *Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50-letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*. Ljubljana : Državna tehniška srednja šola, 1938, str. 7–61.
- Rožič, Valentin: + Strokovni učitelj v p. Baran Josip. *Tehniška srednja šola v Ljubljani. Izvestje za šolsko leto 1928/29*. Ljubljana : Tehniška srednja šola v Ljubljani, str. 25–26.
- Siebenter Jahresbericht der staatlich subventionierten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee. Erstattet vom Schulausschusse über das Schuljahr 1888/89*. Gottschee, 1889.
- Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50 letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*, Ljubljana: Državna tehniška srednja šola, 1938.
- Stražar, Stane: *Ob bregovih Bistrice. Od Rodice do Duplice in Radomelj z okolico*. Radomlje : Krajevna skupnost, 1988.
- Stroner, Ladislaus: Die heutige Lage der Hausindustrie in Galizien. *Bericht über die zweite Konferenz österreichischen Kunstgewerbemuseen*, Graz, 1901, str. 13–22.
- Šantel, Saša: Od umetno-obrtnega šolstva do umetnostne akademije. *Spominska knjiga 1888–1938. Ob 50-letnici izdala Državna tehniška srednja šola Ljubljana*. Ljubljana : Državna tehniška srednja šola, 1938, str. 199–211.
- Tehniška srednja šola v Ljubljani, Izvestje za šolsko leto 1924/1925, 1926/1927, 1927/1928, 1928/1929, 1929/1930, 1930/1931, 1931/1932*.
- Tetičkovič, Franc: Kako so se šolali in uveljavljali Barbarčani. *Cirkulane. Svet Belanov* (ur. Martin Prašnički). Cirkulane : Halo, 2005, str. 193–206.
- Vierzehnter Jahresbericht der staatlich geleiteten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1895/6. Erstattet vom Fachschulleiter Josef Knabl*. Gottschee, 1896.
- Volavšek, Davorin: Strokovni učitelj Josip Baran. *Tehniška srednja šola v Ljubljani. Izvestje za šolsko leto 1926/27*. Ljubljana : Tehniška srednja šola v Ljubljani, str. 59–61.
- Vorschriften für die Erreichung und den Betrieb staatlicher Lehrwerkstätten für Korbflechteerei sowie die Abhaltung von staatlichen Wanderkursen in der Korbflechteerei und verwandten Flechttechniken*. Wien : Kaiserl. königl. Lehr- und Versuchsanstalt für Korbflechteerei und verwandte Flechttechniken in Wien, 1908.
- Zakladnica bovške preteklosti* (zbrala in uredila Vlasta Terezija Komac). Idrija : Bogataj, 2003.
- Zehnter Jahresbericht der staatlich geleiteten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1891/2. Erstattet vom Fachschulleiter Josef Knabl*. Gottschee, 1892.
- Zwölfter Jahresbericht der k. k. Staats-Gewerbeschule in Graz für das Schuljahr 1887/1888*. Graz, 1888.
- Zwölfter Jahresbericht der staatlich geleiteten Fachschule für Holzindustrie in Gottschee für das Schuljahr 1893/4. Erstattet vom Fachschulleiter Josef Knabl*. Gottschee, 1894.
- Žumer, Lojze: *Lesno gospodarstvo*. Ljubljana : Zveza inženirjev in tehnikov gozdarstva in industrije za predelavo lesa, 1968.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Korbflechtschulen in Slowenien

In den letzten Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts erfasste die Mode der Korbmöbel und anderer Flechterzeugnisse als Nachahmung der asiatischen Tradition den gesamten europäischen Westen. Vielerorts entwickelte sich aufgrund privater Unternehmerinitiative eine ertragreiche Flechtindustrie. Ausgehend von einem von alters blühenden Heimgewerbe im Korbflechten begann man auch von staatlicher Seite Schulen zu gründen, wo jung und alt unterwiesen wurde, wie hochwertige Weidearten gezüchtet, entsprechende Flechtmaterialien vorbereitet und Gegenstände in modernen Formen und mit moderner Verzierung geflochten werden. In Österreich-Ungarn wurde ein Netz von wandernden Flechtkursen, Flechtlehrwerkstätten und Flechtschulen geschaffen. In Slowenien genoss die planmäßige Ausbildung im Bereich des Korbflechtens an der Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert die Unterstützung einheimischer Unternehmer, repräsentiert etwa durch die Krainer Handels- und Gewerbekammer. Besonders groß war das Interesse für derartige Ausbildung dort, wo es genug Flechmaterial bzw. naturwüchsige Weiden gab, wo günstige klimatische Bedingungen für Weidepflanzungen herr-

schten, etwa an Bächen und an den Flüssen Soča, Sava, Drava, Dravinja sowie auf dem Ljubljanaer Moor. Zwischen 1887 und 1891 wurde das Flechten an der privaten deutschen Fachschule für Holzindustrie in Kočevje unterrichtet, in Westslowenien zwischen 1893 und 1900 in der Korbflechterschule in Čezsoča und später im benachbarten Žaga. Nachdem man sich gut zehn Jahre mit zahlreichen Bittschriften und Einlagen an das Unterrichtsministerium in Wien gewandt hatte, wurde schließlich 1895 auch in Ljubljana ein systematischer Flechtunterricht eingeführt, und zwar an der Abteilung für Korbflechten an der sieben Jahre zuvor gegründeten Fachschule für Holzindustrie. In Nordslowenien, in Radovljica, leitete der Tscheche Leon Patik mit seiner Frau zwischen 1908 und 1934 erfolgreich eine Flechtsschule und eine Lehr-

werkstatt. In Ostslowenien wurde der Unterricht 1905 an der Schule in Sveta Barbara (heute Cirkulane) in den Haloze eingeführt, die später nach Strnišče bei Ptuj und nach Ptuj verlegt wurde. Nach einer Pause während des Ersten Weltkriegs, blühte das Korbflechten in Slowenien im ersten jugoslawischen Staat wieder auf, dennoch nahm das Interesse für Flechtgegenstände bereits Ende der zwanziger und in den dreißiger Jahren, vor allem für die teuersten Erzeugnisse – die Korbmöbel – ab. Damit ging auch der Besuch an Wanderkursen und Flechtsschulen zurück. Das Wissen blieb jedoch erhalten und auch nach dem Zweiten Weltkrieg gelangten hochwertige Flechtgegenstände an den Markt. Wenige Korbflechter üben ihr Handwerk auch heute noch aus.